

ΒΛΑΣΙΟΥ ΙΩ. ΦΕΙΔΑ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ Α'

Ἄπ' ἀρχῆς μέχρι τὴν Εἰκονομαχία

ΤΡΙΤΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΑΘΗΝΑΙ 2002

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ΄
ΟΡΓΑΝΩΣΗ
ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΕΩΣ

ΒΛ. ΙΩ. ΦΕΙΔΑ, Προϋποθέσεις διαμορφώσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν (ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τό 451), 1969. *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἱστορικοκανονικά προβλήματα περὶ τὴν λειτουργίαν τοῦ θεσμοῦ τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν, 1970. *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἐνδημοῦσα σύνοδος. Γένεσις καὶ διαμόρφωσις τοῦ θεσμοῦ ἄχρι τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (451), 1971. *Τοῦ αὐτοῦ*, Κανονικὸν περιεχόμενον τῶν ἐκκλησιαστικῶν Διπτύχων, 1979. *Τοῦ αὐτοῦ*, Τὸ "Αὐτοκέφαλον" καὶ τὸ "Αὐτόνομον" ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, 1979. *Τοῦ αὐτοῦ*, Τὸ Πρωτεῖον τοῦ Πρώτου εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν, 1980. *Τοῦ αὐτοῦ*, Τὰ πρεσβεῖα τοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων καὶ ὁ Ζ' κανὼν τῆς Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου, 1988. *Τοῦ αὐτοῦ*, Ἱστορικοκανονικά καὶ ἐκκλησιολογικά προϋποθέσεις ἐρμηνεύσεως τῶν ἱερῶν κανόνων, 1972. N. AFANASSIEFF, L'Eglise qui préside dans l'amour, La primauté de Pierre dans l'Eglise orthodoxe, 1960, 7-64. A. SCHMEMANN, La notion de primauté dans l'ecclésiologie orthodoxe, ἐνθ' ἄν., 119-150. P. BATIFFOL, Le siège apostolique, 1924. Y. CONGAR, Sacerdoce et laïcité dans l' Eglise, 1947. F. DVORNIK, Byzance et la primauté romaine, 1964. J. HAJJAR, Le synode permanent, 1962. J. HALLER, Das Papsttum, Idee und Wirklichkeit, I, 1950. F. HEILER, Altkirchliche Autonomie und papstlicher Zentralismus, 1941. K. L-ÜBECK, Reichsteilung und kirchliche Hierarchie des Orients bis zum Ausgange des vierten Jahrhunderts, 1901. K. MÜLLER, Kanon 2 und 6 von Konstantinopel 381 und 382, Festgabe für A. Jülicher, 1927, 190-202. K. RAHNER - J. RATZINGER, Primat und Episcopat, 1961. E. SCHWARTZ, Der sechste nicaenische Kanon auf der Synode von Chalkedon, Sitzungsber. der preuss. Akad. der Wissen., Phil.-hist. Klasse, Berlin 1930. D. I. STROTMANN, L'évêque dans la tradition orientale, Y. Congar - B.-D. Dupuy, L'Episcopat et l'Eglise universelle, 1964, 309-326. C. VOGEL, Unité de l'église et pluralité des formes historiques d'organisation ecclésiastique du IIIe au Ve siècle, ἐνθ' ἄν., 591-636. W. de VRIES, Rom und die Patriarchate des Ostens, 1963. J. ZHISHMAN, Die Synoden und die Episcopalämter der morgenländischen Kirche, 1867. R. DEVREESE, Le cinquième concile et l'occuménicité byzantine, Miscellanea G. Mercatti III (1946) 1-15. W. HAACKE, Die Glaubensformel des Papstes Hormisdas, Anal. Gregor. 20 (1939). H. KOCH, Gelasius in kirchenpol. Dienst seiner Vorgänger Simplicius und Felix III, 1935. P. STOCKMEIER, Leo I. des Grossen, Beurteilung der kaiserlichen Religionspolitik, 1959.

Ἡ Α' Οἰκουμενικὴ σύνοδος (325) καθόρισε γιὰ πρώτη φορά τὶς θεμελιώδεις ἀρχές γιὰ τὴν εἰσαγωγή μᾶς μορφῆς διοικητικῶν σχέσεων

μεταξύ τών τοπικῶν ἐκκλησιῶν μιᾶς εὐρείας ἐδαφικῆς περιφέρειας, ἡ ὁποία ταυτίσθηκε μέ τήν ἐπαρχία τῆς πολιτικῆς διοικήσεως τῆς αὐτοκρατορίας. Τό ἐδαφικό κριτήριό εἶχε γίνει παραδεκτό ἤδη ἀπό τήν ἀποστολική ἐποχή, ἀφοῦ ἀνταποκρινόταν πλήρως στήν προοπτική τοῦ ἀποστολικοῦ ἔργου γιά τή διάδοση τοῦ Χριστιανισμοῦ μέ ἄξονα τίς μεγάλες κυρίως πόλεις μιᾶς εὐρείας ἐδαφικῆς ἢ καί διοικητικῆς περιφέρειας τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ συνέχιση τοῦ ἀποστολικοῦ ἔργου ἀπό τίς ἐπισημότερες τοπικές ἐκκλησίες κατά τούς τρεῖς πρώτους αἰῶνες σέ μία εὐρύτερη περιοχή θεμελίωσε, ὅπως εἶδαμε, τίς ἐθιμικές σχέσεις μεταξύ τῶν μητέρων-ἐκκλησιῶν καί τῶν θυγατέρων-ἐκκλησιῶν τῆς περιοχῆς αὐτῆς κατά τήν ἀντιμετώπιση τοπικῶν ἢ καί γενικότερων προβλημάτων. Οἱ σχέσεις αὐτές δέν κατέλυναν βεβαίως τήν πλήρη διοικητική ἀνεξαρτησία ὄλων τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλά βεβαίως ὅποδῆποτε τήν κοινωνία τους στήν ὀρθή πίστη καί στήν ἀγάπη. Ἡ ἐνότητα τοῦ σώματος τῶν ἐπισκόπων καί ἡ ἐνότητα τῆς εὐχαριστίας ἀποτελοῦσαν δύο θεμελιώδεις μορφές ἐκφράσεως τῆς κοινωνίας τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν, ἡ ὁποία βεβαιωνόταν πάντοτε μέ τήν ἐνεργοποίηση τῆς συνοδικῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας εἴτε σέ στενό τοπικό ἢ καί σέ εὐρύτερο πλαίσιο. Ὑπό τήν ἔννοια αὐτή λειτούργησαν κατά τούς τρεῖς πρώτους αἰῶνες οἱ τοπικές συνοδικές συνελύσεις γιά τή χειροτονία ἢ τήν κρίση ἐπισκόπων, γιά τήν ἀντιμετώπιση σοβαρῶν τοπικῶν ἢ γενικότερων ζητημάτων πίστεως καί κανονικῆς τάξεως (αἵρέσεις, σχίσματα, ἔριδες κ.λπ.) καί γενικότερα γιά τή βεβαίωση τῆς αὐθεντικῆς συνέχειας τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως σέ ὄλες τίς κατά τόπους ἐκκλησίες. Ἐν τούτοις, ἡ ἐνεργοποίηση τοῦ συνοδικοῦ συστήματος ἦταν περιστασιακή ἢ ἔκτακτη λειτουργία στό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ ἡ σύγκληση τῶν τοπικῶν συνόδων συνεδέετο μέ τήν ἐμφάνιση ἑνός ειδικοῦ (χειροτονία ἐπισκόπου) ἢ καί γενικότερου ἐκκλησιαστικοῦ ζητήματος (αἵρετική ἢ σχισματική ἀλλοίωση τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως).

Ἡ ἀσασίαστη διοικητική ἀνεξαρτησία ὄλων τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν καί ἡ ἐπιτακτική ἀνάγκη κοινῆς ἀντιμετώπισεως τῶν περιστασιακῶν ἢ περιοδικῶν ἐκκλησιαστικῶν προβλημάτων σέ τοπική ἢ καί σέ οἰκουμενική προοπτική ἀνέδειξε τήν ἐξαιρετική σπουδαιότητα τῶν "πρεσβείων τιμῆς" γιά τή λειτουργία τοῦ συνοδικοῦ συστήματος. Τά πρεσβεῖα συνδέθηκαν κατά κανόνα μέ τίς ἐπισημότερες ἀποστολικές ἢ ἱεραποστολικές ἐκκλησίες (Ρώμη, Ἀλεξάνδρεια, Ἀντιόχεια, Ἱεροσόλυμα, Ἐφεσο, Καισάρεια τῆς Καππαδοκίας, Κόρινθο, Φιλίππους, Καρθαγένη κ.ἄ.) καί λειτούργοῦσαν κυρίως γιά τόν συντονισμό τῶν αὐτονόμων τοπικῶν ἐκκλησιῶν σέ συνοδική ἀτμόσφαιρα γιά τήν ἀνάδειξη τῆς συμφωνίας τῆς ἀποστολικῆς τους παραδόσεως σέ κάθε ἐγειρόμενο ζήτημα. Τά "πρεσβεῖα τιμῆς" δηλαδή ἦσαν ἀρρήκτως συνδεδεμένα μέ τή λειτουργία τῆς συνοδι-

κῆς συνειδήσεως τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος τόσο σέ τοπικό, ὅσο καί σέ ὑπερτοπικό πλαίσιο. Βεβαίως, τὰ "πρεσβεῖα τιμῆς" ἦταν μία ἐξαιρετική τιμή πρὸς τίς ἐπισημότερες τοπικές ἐκκλησίες καί ὄχι πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τους, ἀλλὰ ἀπεδίδοντο πρὸς αὐτές διὰ τῶν ὄρατῶν κεφαλῶν τους, δηλαδή διὰ τῶν ἐπισκόπων, οἱ ὁποῖοι προσωποποιοῦσαν τὸ ὄλο σῶμα τῆς τοπικῆς ἐκκλησίας. Ὡστόσο, τὰ "πρεσβεῖα τιμῆς", ἐπειδὴ ἀπεδίδοντο, δέν ἦσαν ὑποχρεωτικά, ἀλλὰ μὲ τὴ συνεχῆ ἐθιμικὴ τους ἐνεργοποίηση καθιερώθηκαν μὲ συνέπεια καί συνέχεια στὴν πράξη τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτὴ δέν ἦταν δυνατόν νὰ ἀγνοηθοῦν, τουλάχιστον κατὰ τὴν τοπικὴ ἢ εὐρύτερη λειτουργία τοῦ συνοδικοῦ συστήματος γιὰ τὴ χειροτονία ἢ κρίση ἐπισκόπων καί γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση σοβαρῶν ἐκκλησιαστικῶν προβλημάτων. Εἶναι ὁμως εὐνόητο ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ αὐτονομία ὄλων τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνες ἀπέκλειε ἀφ' ἐνός μὲν ὁποιαδήποτε διοικητικὴ ἐξάρτηση, ἀφ' ἑτέρου δέ τὴν εἰσαγωγή γενικῶν κανόνων γιὰ τὴ σύγκληση καί τὴ συγκρότηση τῶν τοπικῶν συνόδων. Ἡ ὁποιαδήποτε μονομερῆς κανονικὴ ρύθμιση εἴτε τῶν διοικητικῶν σχέσεων, εἴτε τῆς λειτουργίας τοῦ συνοδικοῦ θεσμοῦ προσδιόριζε αὐτομάτως καί τίς δύο αὐτές προοπτικές, ἐνῶ περιέγραφε συγχρόνως καί τὰ ὄρια τῆς αὐτονομίας κάθε τοπικῆς ἐκκλησίας στὰ πλαίσια τοῦ διοικητικοῦ ἢ τοῦ συνοδικοῦ συστήματος. Πράγματι, ὁ καθορισμὸς τῶν διοικητικῶν σχέσεων τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν κατὰ γεωγραφικὴ ἢ διοικητικὴ περιφέρεια θά συνεπαγόταν αὐτομάτως καί τὴν ἀνάλογη προσαρμογὴ τῆς συγκροτήσεως τῶν τοπικῶν συνόδων, ὅπως ἄλλωστε καί ὁ κατὰ περιφέρεια καθορισμὸς τῆς συγκροτήσεως τῶν τοπικῶν συνόδων θά συνεπαγόταν αὐτομάτως καί τὴ μορφοποίησι διοικητικῶν σχέσεων μεταξύ τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν τῆς συγκεκριμένης περιφέρειας. Ἡ ἀλληλοπεριχώρηση ὁμως τοῦ διοικητικοῦ καί τοῦ συνοδικοῦ συστήματος ἀναδείκνυε καί στίς δύο περιπτώσεις τὸν ἐξαιρετικὸ ρόλο τῶν ἐθιμικῶν "πρεσβεῖων τιμῆς", ἀφοῦ καί στίς δύο περιπτώσεις ὁ ἐπίσκοπος τοῦ τιμώμενου μὲ τὰ "πρεσβεῖα τιμῆς" θρόνου θά προήδρυνε τῆς θεσμοποιημένης πλέον τοπικῆς συνόδου.

1. Τὸ Μητροπολιτικὸ σύστημα

α'. Δομές τοῦ διοικητικοῦ συστήματος

Ἡ Α' Οἰκουμενικὴ σύνοδος (325) εἰσήγαγε στὴν ἐκκλησιαστικὴ διοίκηση τὸ κατὰ πολιτικὴ ἐπαρχία Μητροπολιτικὸ σύστημα, τὸ ὁποῖο κάλυπτε τόσο τίς διοικητικὲς σχέσεις, ὅσο καί τὴν τακτικὴ λειτουργία τῆς συνόδου τῆς ἐπαρχίας. Ὁ κανόνας 4 τῆς συνόδου ὀρίζει ὅτι "ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι· εἰ

δέ δυσχερές εἶη τό τοιοῦτο, ἢ διά κατεπεύγουσαν χρεῖαν ἢ διά μῆκος ὁδοῦ, ἐξ ἄπαντος τρεῖς ἐπί τό αὐτό συναγομένους, συμψήφων γινομένων καί τῶν ἀπόντων καί συντιθεμένων διά γραμμάτων, τότε τήν χειροτονίαν ποιεῖσθαι· τό δέ κῦρος τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ" (Γ. Ράλλη - Μ. Ποτλή, Σύνταγμα, ΙΙ, 122). Ὁ κανόνας 5 τῆς συνόδου θεσμοθετεῖ τή λειτουργία τῆς Ἐπαρχιακῆς συνόδου, ὁρίζει δέ ὅτι "περί τῶν ἀκοινωνήτων γενομένων, εἴτε τῶν ἐν κλήρῳ, εἴτε τῶν ἐν λαϊκῷ τάγματι, ὑπό τῶν καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπων, κρατεῖτω ἡ γνώμη, κατά τόν κανόνα τόν διαγορευόντα, τούς ὑφ' ἐτέρων ἀποβληθέντας ὑφ' ἐτέρων μή προσίεσθαι. Ἐξεταζέσθω δέ, μή μικροψυχία ἢ φιλονεικία ἢ τινι τοιαύτῃ ἀηδία τοῦ ἐπισκόπου ἀποσυνάγωγοι γεγένηται· ἵνα οὖν τοῦτο τήν πρέπουσαν ἐξέτασιν λαμβάνοι, καλῶς ἔχειν ἔδοξεν, ἐκάστου ἐνιαυτοῦ, καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν δῖς τοῦ ἔτους συνόδους γίνεσθαι· ἵνα, κοινή πάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας ἐπί τό αὐτό συναγομένων, τά τοιαῦτα ζητήματα ἐξετάζηται, καί οὕτως οἱ ὁμολογούμενως προσκεκρουκότες τῷ ἐπισκόπῳ κατά λόγον ἀκοινωνήτοι παρὰ πᾶσιν εἶναι δόξωσι, μέχρις τῷ κοινῷ τῶν ἐπισκόπων δόξῃ τήν φιλανθρωποτέραν ὑπέρ αὐτῶν ἐκθέσθαι ψήφον. Αἱ δέ σύνοδοι γινέσθωσαν, μία μὲν πρό τῆς Τεσσαρακοστῆς, ἵνα, πάσης μικροψυχίας ἀναιρουμένης, τό δῶρον καθαρὸν προσφέρεται τῷ Θεῷ, δευτέρα δέ, περί τόν τοῦ μετοπώρου καιρόν" (αὐτόθι, ΙΙ, 124-125). Ὁ κανόνας 6 στό δεύτερο μέρος του εἰσάγει τίς βασικές ἀρχές λειτουργίας τῆς Ἐπαρχιακῆς συνόδου εἴτε γιά τή χειροτονία (κανόν 4), εἴτε γιά τήν κρίση (κανόν 5) τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας καί ὁρίζει: "καθόλου δέ πρόδηλον ἐκεῖνο, ὅτι εἴ τις χωρὶς γνώμης τοῦ μητροπολίτου γένοιτο ἐπίσκοπος, τόν τοιοῦτον ἡ μεγάλη σύνοδος ὥρισε μή δεῖν εἶναι ἐπίσκοπον. Ἐάν μέντοι τῇ κοινῇ πάντων ψήφῳ, εὐλόγῳ οὔσῃ καί κατά κανόνα ἐκκλησιαστικόν, δύο ἢ τρεῖς δι' οἰκείαν φιλονεικίαν ἀντιλέγωσι, κρατεῖτω ἡ τῶν πλειόνων ψήφος" (αὐτόθι, ΙΙ, 128). Οἱ κανόνες αὐτοὶ ἀποτελοῦν τήν καταστατική βάση ὄχι μόνο τῆς καθιερώσεως τοῦ Μητροπολιτικοῦ συστήματος στή διοικητική ὀργάνωση τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλά καί τῆς κανονικῆς κατοχυρώσεως τῆς ἄρρηκτης σχέσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως πρός τό συνοδικό σύστημα. Ἡ εἰσαγωγή καί ἡ κανονική κατοχύρωση τοῦ νέου αὐτοῦ διοικητικοῦ συστήματος θά μπορούσε νά ἀναλυθῇ ὡς ἀκολούθως:

Πρῶτον, καθορίσθηκε ὡς ἀντικειμενικό πλαίσιο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὀργανώσεως ἡ διοικητική καί ἐδαφική περιοχὴ τῆς πολιτικῆς ἐπαρχίας, ἡ ὁποία εἶχε συγκεκριμένα ὄρια καί συγκεκριμένο ἀριθμὸ τοπικῶν ἐκκλησιῶν, γιά νά ὑποκατασταθῇ ἔτσι τό ἐπίσης ἐδαφικό κριτήριον τῆς γειτνιασεως τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων, τά ὄρια τῆς ὁποίας ἦσαν ἀκαθόριστα, ἀφοῦ ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἔννοιας τῶν γειτνιαζουσῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν ἦταν ὑποκειμενικός ἢ καί περιστασιακός. Ἡ Α' Οἰκουμενικὴ σύνο-

δος μέ την έπιλογή του *έδαφικού κριτηρίου* τής έπαρχίας όριοθέτησε άπλώς την έννοια τής γεινιάσεως, την όποία ταύτισε μέ τά όρια τής έπαρχίας, ήτοι απέκλεισε στίς τοπικές έκκλησίες την εύχέρεια νά προσδιορίζουν αύτοβούλως τή γεινιάση επί τή βάσει τής γεωγραφικής έγγύτητας και έπέβαλε τή διοικητική έρμηνεία τής γεινιάσεως, ή όποία θεωρήθηκε προσφορότερη γιά τή λειτουργικότητα τών κανονικών σχέσεων τών τοπικών έκκλησιών τής έπαρχίας. Συνεπώς, στά έδαφικά και διοικητικά πλαίσια τής έπαρχίας διαμορφώθηκε ή πρώτη κανονικώς θεμελιωμένη και θεσμικώς συντεταγμένη *κοινωνία τοπικών έκκλησιών*, οί όποίες όφειλαν νά διατηρούν τακτικές έκκλησιαστικές σχέσεις και νά έπιλύουν άπό κοινού όλα τά άναφύομενα έκκλησιαστικά ζητήματα σέ μία ή και σέ περισσότερες τοπικές έκκλησίες τής έπαρχίας. "Άλλωστε, ό διοικητικός χαρακτήρας του μητροπολιτικού συστήματος απέκλειε όποιαδήποτε άλλη κανονική δυνατότητα.

Δεύτερον, θεσμοθετήθηκαν οί βασικές κανονικές άρχές όχι μόνο γιά την προσαρμογή τής συνοδικής παραδόσεως τής Έκκλησίας στά αύστηρά διοικητικά πλαίσια τής έπαρχίας, αλλά και γιά τή γενικότερη λειτουργία τής Έπαρχιακής συνόδου, ή όποία πρέπει α) νά συγκαλείται δύο φορές τόν χρόνο μέ τή συμμετοχή όλων τών έπισκόπων τής έπαρχίας, εκτός άπό τούς αίτιολογημένα μή δυνάμενους νά συμμετάσχουν, ή τουλάχιστον νά καλύπτεται μέ την έκφραση τής σύμφωνης γνώμης τών άπόντων, β) νά αντιμετώπιξη όλα τά ζητήματα πίστεως και έκκλησιαστικής τάξεως, τά όποία άπασχολούν μία ή περισσότερες τοπικές έκκλησίες τής έπαρχίας (χειροτονία ή κρίσεις έπισκόπων, αίρετικές παρεκκλίσεις ή σχισματικές τάσεις, ποιμαντικά ζητήματα κ.ά.), γ) νά έξετάζη και άποφασίζη επί τή βάσει τής γενικής άρχής τής πλειοψηφίας γιά όλα τά έκκλησιαστικά ζητήματα, εκτός άπό τά ζητήματα πίστεως, στά όποία ίσχυε ως άπόλυτο κριτήριο ή άρχή τής *όμοφωνίας*, και δ) νά αναθέτη την εκτέλεση τών αποφάσεών της στόν πρόεδρο τής Έπαρχιακής συνόδου, τόν μητροπολίτη, μέ τό δικαίωμα βεβαίως τής συνόδου νά έλέγχη πάντοτε την όρθή εκτέλεση τών αποφάσεών της. Συνεπώς, ή περιστασιακή *τοπική σύνοδος* τών γεινιώντων έπισκόπων τών τριών πρώτων αιώνων όχι μόνο μετασηματίσθηκε σέ Έπαρχιακή σύνοδο, αλλά κατέστη και τακτικό συνοδικό όργανο γιά τόν συντονισμό όλων τών τοπικών έκκλησιών τής έπαρχίας. Η Έπαρχιακή σύνοδος άποτελοῦσε την άνώτατη τοπική έκκλησιαστική αύθεντία, άφοῦ οί άποφάσεις της ήσαν όριστικές και όπωσδήποτε άνέκλητες πρός όποιαδήποτε άλλη τοπική συνοδική αύθεντία. Μόνο ή ίδια ή Έπαρχιακή σύνοδος μπορούσε νά αναθεωρήση προγενέστερη άπόφασή της γιά την έκδοση "*φιλανθρωποτέρας κρίσεως*" ή ή Οικουμενική σύνοδος. Η αύθεντία δηλαδή τής Έπαρχιακής συνόδου κατέστησε την έκκλησιαστική έπαρχία μία "*κλειστή*" διοικητική ένότητα, ή όποία είχε πλήρη

έσωτερική αὐτάρκεια γιὰ τὴ συνοδικὴ ἀντιμετώπιση ὄλων τῶν προβλημάτων τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν τῆς ἐπαρχίας, ἢ δὲ ἐπαρχία κατέστη μίᾳ μορφῇ αὐτοκέφαλῆς ἐκκλησίας. Βεβαίως, οἱ ρυθμίσεις αὐτὲς δημιουργήσαν σοβαρὰ προβλήματα κατὰ τὸν Δ΄ αἰῶνα, ἀλλὰ τὸ κανονικὸ τους κύρος διατηρήθηκε ἀκλόνητο.

Τρίτον, ἀνατέθηκε στὸν ἐπίσκοπο τῆς πολιτικῆς πρωτεύουσας τῆς ἐπαρχίας ("μητροπόλεως"), ἢτοι στὸν "μητροπολίτην ἐπίσκοπον" ἢ καὶ ἀπλῶς "μητροπολίτην", ἢ κανονικὴ εὐθύνη γιὰ τὴν τακτικὴ καὶ ἀπρόσκοπτη λειτουργία τῶν σχέσεων τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν στὰ πλαίσια τοῦ συνοδικοῦ συστήματος, ἐφ' ὅσον ὀρίσθηκε ὅτι ὁ μητροπολίτης θά ἔπρεπε ἀπαραιτήτως νὰ συγκαλῆ, νὰ προεδρεύῃ καὶ νὰ ἐκτελῆ τὶς ἀποφάσεις τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου γιὰ τὴ λήψη ἐγκύρων συνοδικῶν ἀποφάσεων. Ἡ σύγκληση τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου χωρὶς τὴν ἀπόφαση ἢ τὴν παρουσία τοῦ μητροπολίτη ἦταν σαφῶς ἀντικανονικὴ καὶ οἱ ἀποφάσεις τῆς ἀκυρες, ἀφοῦ εἶχε θεσπισθῆ ὅτι ἀφ' ἐνός μὲν "εἴ τις χωρὶς γνώμης τοῦ μητροπολίτου γένοιτο ἐπίσκοπος, τόν τοιοῦτον ἢ μεγάλη σύνοδος ὥρισε μὴ δεῖν εἶναι ἐπίσκοπον" (καν. 6), ἀφ' ἑτέρου δὲ εἶχε κριθῆ ἀναγκαῖο "τό κύρος τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ" (καν. 4). Βεβαίως, οἱ προϋποθέσεις αὐτὲς δὲν σημαίνουν καὶ τὴν ἀνάγκη σύμφωνης γνώμης τοῦ μητροπολίτη γιὰ τὶς ἀποφάσεις τῆς συνόδου, ἀφοῦ ἡ γνώμη τοῦ ὑποτασσόταν στὴν "τῶν πλειόνων γνώμην". Σήμαινε ὁμως τὴν ἀδυναμία συγκλήσεως τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου ὑπὸ ἄλλου ἐπισκόπου τῆς ἐπαρχίας, ἐκτός ἀπὸ περιπτώσεις ὑποδικίας τοῦ μητροπολίτη. Ὁ μητροπολίτης δηλαδὴ ἦταν ὁ πρῶτος μεταξὺ ἴσων (primus inter pares), ἀλλὰ εἶχε προικισθῆ μὲ συγκεκριμένους κανονικὲς ἀρμοδιότητες γιὰ τὸν συντονισμό τῆς ὀρθῆς συνοδικῆς λειτουργίας τοῦ σώματος τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας. Ἡ ἀντικανονικὴ παράκαμψη τοῦ μητροπολίτη κατὰ τὴ σύγκληση ἢ τὴ λειτουργία τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου σήμαινε σὲ τελευταία ἀνάλυση ἀθέτηση τῶν κανονικῶν δομῶν τοῦ ἴδιου τοῦ συνοδικοῦ ὀργάνου. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ὁ κανόνας 9 τῆς συνόδου τῆς Ἀντιοχείας (341) ὀρίζει ὅτι "τούς καθ' ἐκάστην ἐπαρχίαν ἐπισκόπους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν τῇ μητροπόλει (= πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας) προεσιῶτα ἐπίσκοπον καὶ τὴν φροντίδα ἀναδέχεσθαι πάσης τῆς ἐπαρχίας, διὰ τὸ ἐν τῇ μητροπόλει πανταχόθεν συντρέχειν πάντα τούς τὰ πράγματα ἔχοντας. Ὅθεν ἔδοξε καὶ τῇ τιμῇ προηγείσθαι αὐτόν, μηδὲν τε πράττειν περιττόν τούς λοιπούς ἐπισκόπους ἀνευ αὐτοῦ, κατὰ τὸν ἀρχαῖον κρατήσαντα ἐκ τῶν πατέρων ἡμῶν κανόνα (ἢτοι τὸν 4 τῆς Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου), ἢ ταῦτα μόνον, ὅσα τῇ ἐκάστου ἐπιβάλλει παροικία καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις..." (Γ. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, Σύνταγμα, ΙΙΙ, 140-141). Συνεπῶς, ἡ σύγκληση ἢ ἡ λειτουργία τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου ἐρήμην τοῦ μητροπολίτη τὴν καθιστᾶ ἀτελὲς συνοδικὸ ὄργανο. Πράγματι, ὁ μὲν κανόνας 16 τῆς συνόδου τῆς

Ἄντιοχείας ἀναγνωρίζει "τελείαν ἐκείνην εἶναι σύνοδον (= ἐπαρχιακὴν), ἢ συμπάρεσι καὶ ὁ τῆς μητροπόλεως" ἐπίσκοπος (αὐτόθι, ΙΙΙ, 154), ὁ δὲ κανόνας 20 τῆς ἴδιας συνόδου ἀπαγορεύει αὐστηρῶς "τινάς καθ' ἑαυτοῦς συνόδους ποιεῖσθαι, ἄνευ τῶν πεπιστευμένων τὰς μητροπόλεις" (αὐτόθι, ΙΙΙ, 162). Εἶναι εὐνόητο ὅτι ἡ σύνοδος δὲν θά ἦταν "τελεία" καὶ ὅταν ὁ μητροπολίτης παραθεωροῦσε τὴν κανονικὴ ἐπιταγὴ γιὰ τὴν πρόσκληση ὄλων τῶν ἐπισκόπων στὴν ἐπαρχιακὴ σύνοδο ἢ ἀναλάμβανε πρωτοβουλίες ἀποφάσεων ἐρήμην τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας, εἰδικότερα δὲ σὲ ζητήματα ἐκλογῆς ἢ καὶ χειροτονίας ἐπισκόπου σὲ μία τοπικὴ ἐκκλησία τῆς ἐπαρχίας.

Τέταρτον, ἡ ἐξαιρετικὴ εὐθύνη τοῦ μητροπολίτη γιὰ τὴ σύγκληση, τὴν προεδρεία καὶ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἀποφάσεων τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου τὸν καθιστοῦσε σαφῶς τὸν "πρῶτον" (*primus*) μεταξύ τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας μὲ αὐτονόητη τὴν ἀναγνώριση στό πρόσωπό του καὶ στόν μητροπολιτικό θρόνο του μιᾶς μορφῆς τοπικῶν "πρεσβείων τιμῆς", τὰ ὁποῖα, ἄλλωστε, ἀπεδίδοντο καὶ προηγουμένως κατὰ τρόπο ἐθιμικὸ στόν ἴδιο ἢ σὲ κάποιον ἄλλο θρόνο τῆς ἐπαρχίας. Ὅταν συνέπιπταν τὰ ἐθιμικά μὲ τὰ διοικητικά "πρεσβεῖα τιμῆς" στό πρόσωπο τοῦ μητροπολίτη, τότε δὲν ὑπῆρχαν σοβαρὰ προβλήματα γιὰ τὴν ἄμεση ἐφαρμογὴ τοῦ μητροπολιτικοῦ συστήματος. Ἀντιθέτως, ὅταν δὲν συνέπιπταν, ἤτοι ὅταν τὰ ἐθιμικά πρεσβεῖα τιμῆς ἀπεδίδοντο κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες σὲ ἄλλες τοπικὲς ἐκκλησίες τῆς ἐπαρχίας καὶ ὄχι στὴν πολιτικὴ τῆς πρωτεύουσα, τότε ἐδημιουργοῦντο τριβές μεταξύ τῶν ἐθιμικῶν καὶ τῶν διοικητικῶν "πρεσβείων τιμῆς", ὅπως λ.χ. στὶς ἐπαρχίες Παλαιστίνης (Καيسάρεια - Ἱεροσόλυμα), Καρίας (Τράλλεις - Ἀφροδισιάς), Παμφυλίας (Σίδη - Πέργη), Παφλαγονίας (Πομπηιοῦπολις - Γάγγρα), Λυκίας (Πάταρα - Μύρα), Κύπρου (Πάφος - Κωνσταντία), Μεσοποταμίας (Νίσιβις - Ἐδεσσα), Πισιδίας (Σάγαλα - Ἰκόνιον) κ.λπ. Οἱ τριβές αὐτές θεραπεύθηκαν ἢ μὲ τὴ διαίρεση τῶν ἐπαρχιῶν ἢ καὶ μὲ τὴν τελικὴ ἐπιβολὴ τῶν διοικητικῶν πρεσβείων (βλ. Ἰω. Φειδᾶ, Ὁ θεσμός τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν, Ι, 53 κέξ.). Ὡστόσο, τὰ τοπικά "πρεσβεῖα τιμῆς" τοῦ μητροπολίτη λειτουργοῦσαν πάντοτε σὲ ἄρρηκτη ἐνότητα πρὸς τὴν ἐπαρχιακὴν σύνοδο καὶ ἀποσκοποῦσαν στὴν περιφρούρηση τῆς ἐνότητος τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν τῆς ἐπαρχίας, συμφώνως πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ 34 ἀποστολικοῦ κανόνα: "Τοὺς ἐπισκόπους ἐκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον καὶ ἡγεῖσθαι αὐτόν ὡς κεφαλὴν, καὶ μηδὲν τι πράττειν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης, ἐκεῖνα δὲ πράττειν ἕκαστον, ὅσα τῇ αὐτοῦ παροικία ἐπιβάλλει καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις. Ἀλλὰ μηδὲ ἐκεῖνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιεῖτω τι. Οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς διὰ Κυρίου ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα" (Γ. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, Σύνταγμα, ΙΙ, 45). Συνεπῶς, ἡ κανονικὴ ἔννοια τῶν "πρε-

σβείων τιμῆς" τοῦ μητροπολίτη συνδέεται κυρίως μέ τήν εἰδική εὐθύνη γιά τόν συντονισμό τῆς λειτουργίας τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου καί ὄχι πάντοτε μέ τήν προτίμηση τῆς μαρτυρίας τῆς πίστεως τῆς ὑπ' αὐτόν ἐκκλησίας, γι' αὐτό καί ἡ τυχόν μεταβολή τοῦ πολιτικοῦ καθεστώτος τῆς ἐπαρχίας θά ἐπέφερε καί τήν ἀντίστοιχη ἀνακατανομή τῶν μητροπολιτικῶν δικαίων.

Πέμπτον, τό κύριο περιεχόμενο τῆς διοικητικῆς ἐξουσίας τῆς ὑπό τόν μητροπολίτη ἐπαρχιακῆς συνόδου ἦταν ἡ ρύθμιση ἀφ' ἐνός μέν τῆς ἐκλογῆς καί τῆς χειροτονίας, ἀφ' ἑτέρου δέ τῆς κρίσεως τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας, συμφώνως πρός τούς κανόνες 4 καί 5 τῆς Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου. Τοῦτο ἐπιβεβαιώνεται καί ἀπό τούς σχετικούς κανόνες τῆς συνόδου τῆς Ἀντιοχείας. Ὁ 19 κανόνας τῆς συνόδου τῆς Ἀντιοχείας ὀρίζει ρητῶς καί συμφώνως πρός τό πνεῦμα τοῦ κανόνα 4 τῆς Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου, ὅτι "ἐπίσκοπον μή χειροτονεῖσθαι δίχα συνόδου καί παρουσίας τοῦ ἐν τῇ μητροπόλει τῆς ἐπαρχίας. Τοῦτου δέ παρόντος ἐξάπαντος, βέλτιον μέν συνεῖναι πάντας τούς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ συλλειτουργούς, οὓς καί προσήκει δι' ἐπιστολῆς τόν ἐν μητροπόλει συγκαλεῖν. Καί εἰ μέν ἀπαντοῖεν οἱ πάντες, βέλτιον· εἰ δέ δυσχερές τοῦτο εἴη, τούς γε πλείους ἐξάπαντος παρεῖναι δεῖ, ἢ διά γραμμάτων ὁμοιήφους γενέσθαι, καί οὕτω μετά τῆς τῶν πλειόνων ἤτοι παρουσίας ἢ ψήφου γίνεσθαι τήν κατάστασιν· εἰ δέ ἄλλως παρά τά ὠρισμένα γίγνοιτο, μηδέν ἰσχύειν τήν χειροτονίαν. Εἰ δέ κατά τόν ὠρισμένον κανόνα γίγνοιτο ἡ κατάστασις, ἀντιλέγοιεν δέ τινες δι' οἰκειάν φιλονεικίαν, κρατεῖν τήν τῶν πλειόνων ψήφων" (Γ. Ράλλη - Μ. Ποτλή, Σύνταγμα, ΙΙΙ, 160-161).

Ἐκτον, τό συγκεκριμένο ζήτημα τῆς κρίσεως τῶν ἐπισκόπων τῆς ἐπαρχίας εἶχε καταστή ὀξύτατο στίς ἐπαρχίες τῆς Ἀνατολῆς, λόγω τῶν αὐθαιρέτων καί ἀντικανονικῶν καθαιρέσεων τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων ἀπό συνόδους ἀρειανοφρόνων (Εὐσταθίου Ἀντιοχείας, Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας, Παύλου Κπόλεως, Ἀσκληπᾶ Γάζης, Μαρκέλλου Ἀγκύρας κ.ἄ.). Ὁ κανόνας 5 τῆς Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου θεωροῦσε ὡς ἀνέκκλητη τήν ὁποιαδήποτε καταδικαστική ἀπόφαση τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου, ἀφοῦ μόνο ἡ ἴδια ("τό κοινόν τῶν ἐπισκόπων") μποροῦσε νά ἀναθεωρήσῃ τήν πρωτοβάθμια κρίση καί νά ἀποφασίσῃ "φιλανθρωποτέραν ὑπέρ αὐτῶν ἐκθέσθαι ψήφον" (Γ. Ράλλη - Μ. Ποτλή, Σύνταγμα, ΙΙ, 124-125). Ὁ 13 κανόνας τῆς συνόδου τῆς Ἀντιοχείας ἐπιβεβαίωσε τόν ἀποκλειστικό χαρακτήρα τῆς δικαιοδοσίας τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου, ἀπαγόρευσε δέ ὁποιαδήποτε αὐθαίρετη ἐπέμβαση σέ ἄλλες ἐπαρχίες γιά ζητήματα χειροτονιῶν ἢ κρίσεως ἐπισκόπων: "Μηδένα ἐπίσκοπον τολμᾶν ἀφ' ἑτέρας ἐπαρχίας εἰς ἑτέραν μεταβαίνειν καί χειροτονεῖν ἐν ἐκκλησίᾳ τινάς εἰς προαγωγήν λειτουργίας, μηδέ εἰ συνεπάγοιτο ἑαυτῷ ἑτέρους, εἰ μή παρακληθεῖς ἀφίκοιτο διά γραμμάτων τοῦ τε μητροπολίτου καί τῶν σὺν αὐτῷ ἐπισκόπων, ὧν εἰς τήν χώραν παρέρχοιτο. Εἰ δέ μηδενός καλοῦν-

τος ἀπέλθοι ἀτάκτως ἐπὶ χειροθεσία τινῶν καὶ καταστάσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, μὴ προσηκόντων αὐτῷ, ἄκυρα μὲν τὰ ὑπ' αὐτοῦ πραττόμενα τυγχάνειν, καὶ αὐτὸν δὲ ὑπέχειν τῆς ἀταξίας αὐτοῦ καὶ τῆς παραλόγου ἐπιχειρήσεως τὴν προσηκούσαν δίκην, καθηρημένον ἐντεῦθεν ἤδη ὑπὸ τῆς ἀγίας συνόδου" (Γ. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, Σύνταγμα, III, 150-151). Ἐν τούτοις, σὲ ζητήματα κρίσεως ἴσχυε πλέον κατὰ τρόπο ἀπόλυτο ἢ αὐτάρκεια τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου μόνο σὲ περιπτώσεις ὁμόφωνης ἀποφάσεως τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου, ἀφοῦ ὁ 15 κανόνας τῆς συνόδου ὁρίζει ὅτι "εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ τισὶν ἐγκλήμασι κατηγορηθεὶς κριθεῖν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων, πάντες τε σύμφωνοι μίαν κατ' αὐτοῦ ἐξενέγκοιεν ψήφον, τοῦτον μηκέτι παρ' ἑτέροις δικάζεσθαι, ἀλλὰ μένειν βεβαίαν τὴν σύμφωνον τῶν ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων ἀπόφασιν" (Γ. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, Σύνταγμα, III, 153). Ἀντιθέτως, ἂν ἡ ἀπόφαση τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου δὲν ἦταν ὁμόφωνη καὶ διατυπωνόταν ἀμφισβήτηση ἀπὸ ὀρισμένα μέλη τῆς συνόδου ἢ καὶ ἀπὸ τὸν καταδικασθέντα, τότε κρινόταν ἀναγκαῖα, συμφώνως πρὸς τὸν 14 κανόνα, ἢ συγκρότηση ἀπὸ τὸν μητροπολίτη μιᾶς "μειζονος συνόδου" μετὰ τὴν πρόσκληση στὴν ἐπαρχιακὴ σύνοδο καὶ ἄλλων ἐπισκόπων ἀπὸ τὶς πλησιόχωρες ἐπαρχίες: "Εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ τισὶν ἐγκλήμασι κρίνοιτο, ἔπειτα συμβαίη περὶ αὐτοῦ διαφανεῖν τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπους, τῶν μὲν ἀθῶον τὸν κρινόμενον ἀποφαινόντων, τῶν δὲ ἔνοχον, ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς πάσης ἀμφισβήτησεως ἔδοξε τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ τὸν τῆς μητροπόλεως ἐπίσκοπον μετακαλεῖσθαι ἑτέρους τινὰς τοὺς ἐπικρινοῦντας καὶ τὴν ἀμφισβήτησιν διαλύσοντας, τοῦ βεβαιῶσαι σὺν τοῖς τῆς ἐπαρχίας τὸ παριστάμενον" (Γ. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, Σύνταγμα, III, 152). Συνεπῶς, τὸ οὐσιαστικὸ περιεχόμενον τοῦ μητροπολιτικοῦ συστήματος ἀναφερόταν στὸν κατὰ ἐπαρχίες καθορισμὸ ὄχι μόνο τοῦ δικαίου τῶν χειροτονιῶν (*jus ordinandi*), ἀλλὰ καὶ τοῦ δικαίου κρίσεως (*jus jurandi*) τῶν ἐπισκόπων, ἀφοῦ καὶ οἱ δύο λειτουργίαι τῆς ἐπισκοπικῆς αὐθεντίας (ἀπόδοση καὶ ἀφαίρεση τῆς ἱερωσύνης) πηγάζουν ἀπὸ τὸ ἴδιο περιεχόμενον τῆς ἱερατικῆς ἐξουσίας (βλ. Ἰω. Φειδᾶ, Ὁ θεσμὸς τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν, I, 117 κέξ. 127 κέξ.). Εἶναι πολὺ χαρακτηριστικὴ ἡ παρατήρηση τοῦ Ἰωάννη Ζωναρᾶ στὸ σχόλιό του γιὰ τὸν κανόνα 6 τῆς Α' Οἰκουμενικῆς συνόδου, ὁ ὁποῖος "καθόλου δίδωσι τύπον μηδὲν χωρὶς αὐτῶν (= τῶν μητροπολιτῶν) εἰς ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν ἀναφερόμενον γίνεσθαι, ἥς (= ἐκκλ. διοικήσεως) τὸ μείζον καὶ κυριώτερον ἢ τῶν ἐπισκόπων χειροτονία ἐστὶ" (Γ. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, Σύνταγμα, II, 129).

Ἐβδομον, ἡ οὐσιαστικὴ σχέση τοῦ δικαίου τῶν χειροτονιῶν καὶ κρίσεως ἐπισκόπων ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς τὸ περιεχόμενον τῆς ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ πρὸς τὴν λειτουργία τοῦ συνοδικοῦ συστήματος προσδιόρισε καὶ τὴν ἀναμόρφωση τῆς ἐθιμικῆς πράξεως γιὰ τὴν ἀναγνώ-

ριση τῶν "πρεσβείων τιμῆς". Πράγματι, ἀφοῦ οἱ ἐπίσκοποι τῆς ἐπαρχίας εἶχαν τὴν κανονικὴ ὑποχρέωση "εἰδέναι τὸν ἐν τῇ μητροπόλει προεστῶτα ἐπίσκοπον" (καν. 9 Ἀντιοχείας) καὶ "ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν" (καν. 34 ἀποστολικός), ἦταν αὐτονόητο ὅτι ἔπρεπε "καὶ τῇ τιμῇ προηγεῖσθαι αὐτόν" (καν. 9 Ἀντιοχείας) ὄχι μόνο κατὰ τὴ λειτουργία τῆς ἐπαρχιακῆς συνόδου, ἀλλὰ καὶ στίς γενικότερες σχέσεις τῶν τοπικῶν ἐκκλησιῶν τῆς ἐπαρχίας. Ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτὴ ἡ μητροπολιτικὴ περιφέρεια κατέστη πλέον ἓνα αὐτοδύναμο ἐκκλησιαστικὸ σῶμα μὲ πλήρη διοικητικὴ ἀνεξαρτησία καὶ περιγεγραμμένο ἐδαφικὸ πλαίσιο, ἡ δὲ ἐπαρχιακὴ σύνοδος κάλυπτε τὸ ὅλο ζήτημα τῆς ἐκλογῆς, τῆς χειροτονίας καὶ τῆς κρίσεως ὄχι μόνο τῶν ἐπισκόπων, ἀλλὰ καὶ τοῦ μητροπολίτη τῆς ἐπαρχίας. Μὲ τὴν εἰσαγωγή δηλαδὴ τοῦ μητροπολιτικοῦ διοικητικοῦ συστήματος καθιερώθηκε γιὰ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας ὁ θεσμὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς Αὐτοκεφαλίας, ἀφοῦ, κατὰ τὴν ὀρθὴ παρατήρηση τοῦ Θεοδώρου Βαλσαμώννα στὸν σχολιασμό τοῦ κανόνα 2 τῆς Β' Οἰκουμενικῆς συνόδου, "τό παλαιὸν πάντες οἱ τῶν ἐπαρχιῶν μητροπολίται αὐτοκέφαλοι ἦσαν καὶ ὑπὸ τῶν οἰκειῶν συνόδων ἐχειροτονοῦντο" (Γ. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, Σύνταγμα, II, 171). Τὴ συνείδηση αὐτὴ γιὰ τὴ μητροπολιτικὴ αὐτοκεφαλία ἐπιβεβαίωσαν οἱ συζητήσεις καὶ οἱ ἀποφάσεις τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (431) γιὰ τὸ αὐτοκέφαλο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἡ ὁποία ἦταν μία ἀπὸ τίς ἐπαρχίες τῆς Ἀνατολικῆς διοικήσεως. Οἱ ἐπίσκοποι τῆς Κύπρου ἀντέδρασαν στὴν ἀξίωση τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀντιοχείας Ἰωάννη νά ἀναγνωρισθῆ ὡς κανονικὴ ἢ διεκδίκηση τοῦ δικαιώματος νά ἐκλέγη ἢ καὶ νά χειροτονῆ τὸν μητροπολίτη Κύπρου, ὑπέβαλαν δὲ σχετικὸ "Ὑπόμνημα" πρὸς τὴ σύνοδο γιὰ νά ἀποδείξουν: α) ὅτι οἱ ἀρχιεπίσκοποι Ἀντιοχείας "βιάζεσθαι τε ἤθελον καὶ ὑποτάττειν ἑαυτοῖς τοὺς ἐν τῇ νήσῳ ἁγίους ἐπισκόπους, παρά τοὺς κανόνας τοὺς ἀποστολικούς καὶ τοὺς ὄρους τῆς κατὰ Νίκαιαν ἁγιωτάτης συνόδου..." (E. Schwartz, ACO, I, 1, 7, 118 κέξ.), β) ὅτι τὴν προσπάθεια αὐτὴ τὴ συνέδεε κάθε ἀρχιεπίσκοπος μὲ τὸ "δίκαιον τῶν χειροτονιῶν", ἀφοῦ ἐπιχειροῦσε "κατέχειν τὴν ἡμετέραν νήσον καὶ ἀρπάζειν εἰς ἑαυτὸν τὰς χειροτονίας" (αὐτόθι I, 1, 7, 121), γ) ὅτι ἡ διεκδίκηση ἦταν καινοφανὴς καὶ ἀντικανονικὴ, ἀφοῦ "ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων οὐδέποτε ἔχουσι δεῖξαι ὅτι ἐπέστη Ἀντιοχεὺς καὶ ἐχειροτόνησεν, οὔτε ἐπεκοινώνησέ ποτε τῇ νήσῳ χειροτονίας χάριν" (αὐτόθι I, 1, 7, 121), καὶ δ) ὅτι ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀντιοχείας "οὐδέποτε ἐπέστη, οὔτε μὴν ἐχειροτόνησέ ποτε ἐν τῇ μητροπόλει, οὔτε ἐν ἐτέρᾳ πόλει, ἀλλ' ἡ σύνοδος ἢ τῆς ἡμετέρας ἐπαρχίας συναγομένη κατὰ τοὺς κανόνας καθιστᾷ τὸν παρ' ἡμῖν μητροπολίτην" (αὐτόθι I, 1, 7, 121). Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανονικῶν αὐτῶν ἐπιχειρημάτων κατοχυρώθηκε μὲ τὸν κανόνα 8 τῆς συνόδου τὸ αὐτοκέφαλο διοικητικὸ καθεστῶς τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, ἦτοι "... ἔξουσι τὸ ἀνεπηρέαστον καὶ ἀβίαστον οἱ τῶν

ἀγίων ἐκκλησιῶν τῶν κατὰ τὴν Κύπρον προεστῶτες, κατὰ τοὺς κανόνας τῶν ἀγίων πατέρων καὶ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν, δι' ἑαυτῶν τὰς χειροτονίας τῶν εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων ποιούμενοι... Ἐδοξε τοίνυν τῇ ἀγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ σώζεσθαι ἐκάστη ἐπαρχία καθυρᾶ καὶ ἀβίαστα τὰ αὐτῇ προσόντα δίκαια ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄνωθεν κατὰ τὸ πάλαι κρατῆσαν ἔθος, ἄδειαν ἔχοντος ἐκάστου μητροπολίτου τὰ ἴσα τῶν πεπραγμένων πρὸς τὸ οἰκεῖον ἀσφαλές ἐκλαβεῖν..." (Γ. Ράλλη - Μ. Ποτλῆ, Σύνταγμα, II, 203-204. Βλέπε σχετικῶς καὶ Βλ. Ἰω. Φειδᾶ, Ὁ θεσμός τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν, I, 207-210). Ἡ κατοχύρωση λοιπὸν τοῦ "δικαίου τῶν χειροτονιῶν", σὲν ὅποιο ἐμπεριεχόταν καὶ τὸ "δίκαιον κρίσεως" τῶν ἐπισκόπων, μίᾳς μητροπολιτικῆς ἐπαρχίας συνεπαγόταν αὐτομάτως τὴ μορφοποίησιν τῆς διοικητικῆς τῆς ταυτότητος ὡς μίᾳς αὐτοκέφαλης Ἐκκλησίας, ὅπως ἄλλωστε καὶ ἡ ἀποδοχὴ ἑξωθεν ἐπεμβάσεων σὲν δίκαιον τῶν χειροτονιῶν συνεπαγόταν αὐτομάτως τὴ διοικητικὴ ἐξάρτησιν τῆς συγκεκριμένης ἐκκλησίας.